

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste dødlinjene er 2. november og 21. desember. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

MINNEDAG - DOMSSØNDAG / KRISTI KONGEDAG

6

2012

HEFTE SEKS ÅRGANG FØRTI

INNHOOLD

LEDER:	
Forkynnelse og miljø	3
<i>Sivert Angel</i>	
MAGASINET:	
Misjon for miljø?	5
<i>Bård Mæland</i>	
Kirken og politikk - en uheldig blanding	10
<i>Ketil Solvik-Olsen</i>	
Livet er hellig	13
<i>Paul Skuland</i>	
Jeg var pilegrim og dere kom til meg	17
<i>Arne Bakken</i>	
GUDSTJENESTEFORBEREDELSE:	
Minnedag - søndag 4. november	20
<i>Tim Georg Engelvold</i>	
24. søndag i treenighetstiden - 11. november	23
<i>Andreas Grandy Hilmo-Teig</i>	
25. søndag i treenighetstiden - 18. november	26
<i>Jan Christian Kielland</i>	
Domssøndag - 25. november	29
<i>Terje Stordalen</i>	
DEBATTFORUM	
Kirken før "22. juli" og ny kirkeordning	33
<i>Arne Bakken</i>	
Gudstjenestens sted og kirkelige handlinger.....	37
<i>Arne Bakken</i>	
Religionsdialogens vilkår i Norge.....	38
<i>Carsten Schuerhoff</i>	

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Midttun, Jan Christian Kielland, Beate Fagerli og Anne Hilde Laland

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Sivert Angel

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

www.tf.uio.no/praktikum/nnk/

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen
Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

ISSN 0800-1642

NYTT NORSK KIRKEBLAD

ABONNEMENT

Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og honnør kr 125) og løper til det sies opp skriftlig. Spørsmål kan sendes på epost til nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

ANNONSERING

Annonser som ønskes rykket inn i bladet sendes som ferdige pdf- eller jpg-dokumenter til nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no.
Annonsepriser:
1/4 side: kr 600
1/2 side: kr 1000
1/1 side: kr 1700

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad som kommer ut med normalt åtte hefter i året. Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet *Teologi for menigheten* og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang med kirkeårets tekster og bevisst gudstjenestearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og stilling/tittel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE TO DEADLINES: 2. november og 21. desember

FORKYNNELSE OG MILJØ

Hva skal kirken uttale om oljeboring og CO2 – kvoter? Begge er selvfølgelig svært viktige spørsmål, men kanskje er andre former for uttalelser en viktigere oppgave for kirken?

I sommer deltok jeg på en internasjonal homiletikk konferanse som denne gang fant sted i Wittenberg, reformasjonens arnested. Her ble det reflektert mye og grundig om den reformatoriske arv og dennes betydning for dagens forkynnelse. Det mest tankevekkende bidraget i Wittenberg kom imidlertid fra en homiletiker med et annet anliggende. Tom Troeger, professor på Yale, sa i sitt innlegg at mens Luthers fokus på tro og frelse oppsto i en senmiddelaldersk kontekst hvor kirken ikke greide å formidle evangeliets karakter av nåde, står dagens predikanter overfor en annen utfordring, nemlig menneskets ødeleggelse av naturen.

I kirkene har man så lett for å bli stående og resitere fakta og gjenta behovet for handling, og selv om kallet på handling er bra, trengs det først og fremst noe som kan nå dypere, hevdet Troeger. Religiøse krefter kan bevege bevisstheten på det dyp nivå som er nødvendig. Slik kan de støtte den anstrengelsen som kreves for å gjøre den endring som er nødvendig i møte med vår tids miljøutfordring. Forkynnelsen som behøves i møte med naturødeleggelsene er en som kan bevege mennesker, den må forme det Troeger kalte «hjertets landskap». Hjertets landskap er omgivelsene og verden slik vi knytter følelser og mening til dem.

For å kunne greie dette må forkynnelsen i følge Troeger benytte seg av et «teo-poetisk» språk. Det er et språk som henter innsikter fra troen og vitenskapen for å utvide og opplyse hjertets landskap. For å oppnå dette bør forkynnelsen følge en tredelt strategi. For det første bør den identifisere de delene av tradisjonen som overensstemmer med økologi og med respekten for planeten og dens skapninger. For det andre bør den korrigere de feil lesninger av tradisjonen som har skjult dens positive økologiske verdier. For det tredje bør den innse at bibelen peker utover seg selv mot ny sannhet og innsikt. Derfor bør man åpne seg for vitenskapelige beskrivelser og for egen erfaring av naturen og dens storhet, slik som den opprinnelige undring man stadig kan oppleve når man reflektere over ens egen fysiske eksistens. Predikanten som vil forkynne hjertets landskap i møte med miljøkrisen må finne Guds levende ord ikke bare i skriften, men også i skapelsens materialitet, konkluderte Troeger.

Det er noe intuitivt riktig i Troegers påpekninger. Jeg tror flere med meg har hatt vanskelig for å bli engasjert av måten initiativene for «grønn menighet» mange steder er blitt formidlet. Ikke fordi vi ikke ser verdien av gjenvinning og ubleket

papir, men til dels fordi fokuset har gitt en følelse av at valg av papirtype er en kristelig handling, og til dels fordi noe stort og flott reduseres til noe ganske lite og betydingsløst. Formuleringen av troen og beskrivelsen av Gudserfaringen er forblitt uberørt, mens det ublekede papir har fremstått som den sanne konsekvens av kristentroen. Moral er bra, men feil forstått kan den gjøre troen til en moral som skygger for livets store mysterier.

Troeger etterlyser en måte å tale om Gud på som kan hjelpe oss å beskrive erfaringen av vår vitenskapelig opplyste verden som en hvor vi erfarer Gud. Han leter etter en måte å tale om Gud på som kan gi oss en sannere opplevelse av vår plass i denne verden. En slik tale vil ikke løskoble troen fra moralen eller moralen fra naturen. Den vil peke ut en forpliktelse som er viktigere enn det meste, men som ligger bakenfor de konkrete løsningsforslagene.

Ingen av oss, enten vi stemmer rødt eller blått, kan greie oss uten et hjertets landskap.

Sivert Angel

MISJON FOR MILJØ?

Norske misjonsledere og miljø

Bård Mæland
Professor, rektor på Misjonshøgskolen
baard.maeland@mhs.no

Sommeren 2011 presenterte avisen Vårt Land (23.6.11) en undersøkelse av miljøprofilen ved kristne sommerstevner. Mens Korsvei kom best ut, kom lavkirkelige misjonsorganisasjoner og konservative frikirker på strykplass. I den forbindelse kommenterte jeg undersøkelsen i samme avis ved å etterlyse «konservativ miljøforkynnelse». Ikke minst på bakgrunn av hvordan «creation care», som det heter, har grepet langt inn i evangelikale miljøer¹ mente jeg at dette var en relevant utfordring for denne delen av norsk kirkeliv.

Når så generalsekretærene for Normisjon, Det Norske Misjonsselskap og Norsk Luthersk Misjonssamband går sammen for å fronte forpliktelsen på miljøet i Vårt Land 3. september i år, representerer det faktisk en endring

det er verdt å legge merke til. Disse tre misjonslederne oppfordrer til en ny samfunnsmodell som ikke baserer seg på fortsatt vekst og forbruk, men som oppfordrer til å «vende oss fra et forbruk som belaster Guds skaperverk og gjør oss til avgudsdyrkere». Innlegget nevner for øvrig ikke ordet «misjon», men fremstår som et ganske konvensjonelt sosialetisk opprop med adresse særlig utover individnivået, til politikere, men også til mennesker i sin alminnelighet, og til kirken. Hensikten er å endre adferd for slik å etablere en alternativ, bærekraftig livsstil.

MILJØ OG MISJON PÅ KIRKEMØTET 2012

I Den norske kirkes organer, særlig Kirkemøtet og Bispemøtet, har engasjement for skaperverk, natur og klima, jevnlig vært i fokus siden Bispemøtet i 1969. Her har man tatt stilling til både forurensning, oljeboring og forbruker-

samfunn.

På Kirkemøtet våren 2012 foretok man imidlertid en interessant kobling til miljøspørsmål i en helt annen sak, nemlig temaet «misjon». Syv år etter den store ”misjonsvekkelsen” i Dnk, hvor Dnk fikk utdypet hva det innebærer å være «misjonerende» (jf. en av fire adjektiviske bestemmelser av hva det vil si å være folkekirke i Dnks visjon: «I Kristus, nær livet»), vedtok Kirkemøtet en oppfordring til alle menigheter til å bli «grønne menigheter», forstått som en del av det lokale misjonsengasjementet. Med dette integreres den saksgruppen som har handlet om kirkens forhold til natur, miljø og klima, og den som har vært opptatt av bringe evangeliet om Jesus Kristus videre til nye kulturer og generasjoner.

Hva skal man si om dette: Blir det for påklistret og utvendig? Eller henger det på greip? Eller er det slik at når alt blir misjon, blir ingenting misjon?

Jeg skal i det følgende peke på to økumeniske dokumenter som gjør den samme koblingen mellom misjon og vern om skaperverket, men på en teologisk sett mer integrert måte enn hva som skjedde på Kirkemøtet, og hva jeg har identifisert som et fravær i det ellers interessante «hyrdebrevet» fra misjonsgeneralene.

MISJON SOM ØKOLOGISK ENGASJEMENT (LWF)

Misjonsdokumentet til Det lutherske verdensforbund – «Mission in Context»

– fra 2004, har flere interessante perspektiver på hvordan misjon og miljø hører sammen. Det første perspektivet (s. 11), som handler om hva man skal forstå med «kontekst» i tittelen på dokumentet, omtaler en rekke kontekster som må inngår når Guds misjon i verden skal bestemmes: «Contexts, however, are also places and situations where God is already working to bring God’s promised reign to fruition. These are places where God’s people are active in various callings. These are also events where the good news is proclaimed, the voices of the oppressed are heard, injustices are addressed, and creation and all people are restored to health»².

Interessant nok kobles denne bestemmelsen av mangfoldet av kontekster hvor Guds folk er kalt til å virke, til en forståelse av Guds misjon som barmhjertighet og nåde, og ikke «ødemark og makt». Bruken av «ødemark» (desert) er interessant her, fordi den knytter syndens konsekvenser til en deprivert naturbeskrivelse: «The mission of the one loving God is a mission of mercy and grace and not of desert and might. God’s grace, overcoming the consequences of sin – alienation, death, and depravity – extends beyond the individual to all communities, to all creation.» At dette er mer enn en språklig tilfeldighet, blir tydelig i neste setning i dokumentet, hvor «standardverset» for parallellføringen av menneske og natur i forhold til Guds frelsesgjerning refereres til, nemlig Romerbrevet 8,22f: «All

God's creation has been touched by this grace and is therefore awaiting transformation.» På denne måten kobles gudsforståelse, frelsesforståelse, misjon og skaperverk.

LWF-dokumentet har ellers en stram trinitarisk strukturering, som kobler hver av personene i guddommen til misjon. Under seksjonen «God's mission as creator» (2.1.1, s. 24), sies det for eksempel at: «Creation belongs to the heart and substance of the gospel, for God's limitless love and goodness are manifested in creation.» Evangeliet og skapelse hører sammen, både i hvordan Guds kjærlighet og godhet uttrykkes, men også i hvordan Guds skapergjering er det som en gang skal skje når Gud «gjør alle ting nye» (Åp 21,5). Skapelse fra begynnelse til slutt, med andre ord. Men også misjon fra begynnelse til slutt!

Tilsvarende kobles misjon til Gud som forsoner og som helliggjører. Tilsammen uttrykkes denne «treenige» misjonsforståelsen gjennom begrepene «transformation», «reconciliation» og «empowerment». Disse «teologiske dimensjonene» skal gjennomsyre alle sider ved misjon, sier dokumentet – og her nevnes (evangelie) proklamasjon, tjeneste («service»), offentlig påvirkningsarbeid på vegne av fattige og marginaliserte («advocacy for justice»), interreligiøs dialog og til sist: «care for creation». Disse tre kriteriene – forvandling, forsoning og myndiggjøring – er kriterier som kirken skal dømmes

i forhold til når det gjeld er «faithfulness in mission before Christ, who has sent it into the world.» Slik blir faktisk innsats for vern og utvikling av miljøet eskjatologisk sett viktig.

Som man vil se, utgjør dette et omfattende misjonsbegrep – et såkalt «holistisk misjonsbegrep» – og i alle fall et ganske annet misjonsbegrep enn hva man i deler av misjonshistorien holdt seg med, og for den saks skyld: et ganske annet misjonsbegrep enn «misjonens foraktere» holder seg med. Innenfor dette misjonsbegrepet er «ecological engagement» helt uttrykkelig en måte å være «misjonale kirke» på i praksis.

MISJON SOM FORPLIKTELSE PÅ LIVSFYLDE (KV)

Et dokument som faktisk ennå ikke har fått sin endelige form, men som først vil vedtas i 2013, er utkastet til det nye KV-dokumentet om misjon og evangelisering. Dette er også interessant med tanke på forholdet mellom misjon og miljø fordi det allerede i tittelen ligger en tydelig invitasjon til å gi en utvidet forståelse av misjonsbegrepet: «Together towards life: mission and evangelism in changing landscapes.» Siden det forrige dokumentet fra 1982, har det skjedd mye, noe KVs generalsekretær Olav Fykse Tveit i et intervju med kirken.no eksemplifiserer med viljen til å inkludere dialogen med mennesker av annen tro i misjonsbegrepet, men også arbeidet for vern av skaperverket³.

Det heter i ingressen til dokumentet,

som altså søker en fornyet forståelse i «endrede landskap»: «It seeks a broad appeal, even wider than WCC member churches and affiliated mission bodies, so that we can commit ourselves together to fullness of life for all, led by the God of Life!» Med en slik teologisk livs-sentrering, ellers som økoteologer kunne sagt: en teologisk biosentrisme, har man etter min mening tatt et svært godt teologisk grep for å bidra til en integrasjon av gudsforståelse, frelsesforståelse, misjon og økologi. Jeg er ganske sikker på at dette dokumentet vil bli utnyttet til nettopp dette, som en utvidelse av både misjonsbegrepet (forstått som «liv»), men også av «livs»-begrepet (forstått som «misjon»).

Dokumentet gjennomfører ellers, på en tilsvarende måte som LWF-dokumentet, en trinitarisk bestemmelse av Gud som «liv»: Livets Skaper, Kristus som Verdens Liv, og Helligånden som Livgiveren (jf. den nikenske trosbekjennelsen). Jeg skal imidlertid utnytte et aspekt som er sterkt fremme i dette dokumentet for å gjøre en siste kobling som er av stor interesse for forholdet mellom misjon og miljø.

MISSION FROM THE MARGINS...

Dokumentet fremhever nemlig hvordan misjon i dag ikke går fra Nord og Vest (forstått som «sentrum») til Sør og Øst (forstått som «periferi»), men skjer fra utkantene, fra «marginene», fra de marginaliserte.

I tillegg til at dette kan handle om migrasjon og misjonsfremstøt fra Sør til Nord, samt åndelig frimodighet og vitalitet fra helt andre deler av verden enn nord-atlantiske mainline-kirker, handler det også om at marginaliserte deler av verden – helsemessig, økonomisk, sosialt, politisk, kort sagt: «alt som truer livet» – bærer vitnesbyrd om miljøødeleggelser og klimaeffekter tilbake til den delen av verden som står for det største forbruket, drevet av begjær etter stadig mer som vi mangler, og innrammet av et økonomisk system fullstendig på selvstyr.

Dette er en side ved tematikken misjon/miljø som ikke minst norske misjonsorganisasjoner burde ta utgangspunkt i for å drive «advocacy» for de som kjenner påkjennningene av klimaendringene. Dette er «mission from the margins». Og tradisjonelle kjerneland for norsk misjon, som Madagaskar og Etiopia, er svært gode eksempler på «økologiske marginer». En av de som faktisk har gjort dette, er tidligere generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap, Kjetil Aano, som i boken Økoteologi: Kontekstuelle perspektiver på miljø og teologi (Bård Mæland og Tom Sverre Tomren, Trondheim: Tapir, 2007), beskrev slike «kontekster» fra nettopp Etiopia og Madagaskar i et kapittel om «økoteologi og kristen misjon», hvor for øvrig det teologiske begrepet «forsoning» ble brukt for å integrere økoteologi og misjonsforståelse.

FRA ØKUMENISKE TEKSTER TIL KIRKELIG «EVERYDAY THEOLOGY»

Min erfaring fra besøk til samarbeidskirker i det globale Sør og Øst er noe ambivalent. På den ene siden har flere av disse kirkene en holistisk forståelse av for eksempel evangelisering og bistand, noe som gjør at man er åpen for å forstå «evangeliet» som noe mer enn å vinne sjeler for Kristus. For mange av disse kirkene er for eksempel diakoni, forstått som «evangeliet gjennom handling», en helt selvfølgelig, for ikke å si: en nødvendig del av deres selvforståelse, og for den saks skyld: misjonsforståelse.

På den annen side skinner det ofte igjennom (kanskje etter påvirkning fra tidligere norske misjonærer?) at helsearbeid, blindeskoler, etc, har sin viktigste begrunnelse i at det kan føre mennesker til kristen tro, og ikke har en teologisk egenverdi i seg selv, for eksempel at arbeid for å forhindre jorderosjon henger sammen med Guds livgivende vilje med skaperverket, og at man dermed «deltar i Guds misjon», for å bruke det nye misjonsspråket.

Samtidig skal det sies at disse spørs-

målene i stigende, og påfallende grad settes på dagsorden, både av de kirkene det gjelder, og deres partnerkirker. I dette bildet kan man si tre ting: 1. Det finnes gode teologiske ressurser i for eksempel nyere økumeniske misjonsdokumenter. 2. Det er nok en vei å gå før en slik forståelse virkelig er integrert i det hverdagsteologiske vokabularet i både vår egen kirke og i samarbeidskirker verden over. 3. Den største utfordringen ligger nok fortsatt hos oss, i vår kirke og i våre misjonsorganisasjoner, fordi vi lever tettest på årsakene til miljødeleggelser, samtidig som vi står i et aktivt og omfattende nettverk med de som kjenner konsekvensene sterkest.

På denne måten mener jeg vi i dag er kalt til å delta i Guds misjon, som en «mission from the margins», gjennom å tale menneskers sak som lever med konsekvensene av vårt overforbruk.

Fotnoter:

- 1: se for eksempel creationcare.org
- 2: (dokumentet finnes for øvrig her: http://www.lutheranworld.org/LWF_Documents/DMD-Mission-in-Context-low.pdf)
- 3: (<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famid=306991>)

KIRKEN OG POLITIKK - EN UHELDIG BLANDING

Ketil Solvik-Olsen
Stortingsrepresentant, Frp
ketil.solvik-olsen@stortinget.no

Sommeren 1994 deltok jeg på flere gudstjenester i et afroamerikansk nabolag i Orlando, Florida. Opplevelsen sitter fortsatt dypt i meg. Salmesang, nestekjærlighet og samfunnsengasjement slik jeg aldri før har opplevd det. Under gudstjenesten reiste flere av nabolagets beboere seg. Årsaken var at narkolangere var tilbake på gatehjørnene i lokalsamfunnet. Menigheten måtte igjen ta affære, slik at nabolaget forble trygt. Praktiske løsninger ble organisert. Menigheten skulle være tilstede ute i gatene, hjelpe foreldrene til barn i risikozonen. Gatehjørnene skulle tilhøre lokalsamfunnet. Dette engasjementet illustrerer hvorfor kirken er en sterk del av mange folks hverdag og sosiale liv i USA.

Hjemme i Norge finner jeg en annen kirke. En statskirke hvor jeg er døpt og konfirmert, men som har fremmedgjort meg ved at den til stadighet tar standpunkt som til forveksling ligner partipolitikk. For noen år siden rekla-

merte statskirken på Paulus Plass i Oslo for den venstreradikale organisasjonen Attac. I klokketårnet hang organisasjonens banner lenge godt synlig, uten at kirken fant dette problematisk. I 2009 krevde ledelsen i et samlet Kirke-Norge «en prinsipiell debatt om olje- og gassvirksomhetens plass i norsk næringsliv i lys av klimakrisen». Det endte opp med et konkret krav om å ta 5 års pause fra ny oljeleting. Drøyt 2,5 år senere sa daværende Generalsekretær i Kirkens Nødhjelp, Atle Sommerfeldt (nåværende biskop) til Vårt Land «Vi håper at kirkens ledere gjør klimaendringene til et spørsmål om kristen bekjennelse i vår tid.» (28.11.11). Kort tid etterpå gikk kirkens representanter til angrep på Statoils oljesandprosjekt i Canada. Man hevder dette er etikk og ivaretagelse av skaperverket. Ja, men det er også et langt steg inn i energi- og klimapolitikkens prioriteringer og virkemiddelbruk.

La meg understreke at vi stadig bør minnes om utfordringene i samfunnet, om perspektiver utover det materielle. Våre veivalg bør styres av mer enn penger. Kirken skal engasjere seg i å reise

viktige verdidebatter. Dessverre tar kirken flere av sakene så langt at flere utspill bærer preg av partipolitikk mer enn verdidebatt. Når kristen bekjennelse oppleves å bli synonymt med kamp mot oljeboring, da blir ikke jeg med lenger. Da klarer kirkens representanter ikke å skille mellom politikk og religion.

Jeg ser selvsagt at grensdragningen mellom samfunnsengasjement og politisk partivalg kan være uklar. Jeg tolererer feiltrinn. Men for meg er det en klar grense mellom en kirke som stiller spørsmål, maner til nestekjærlig, tilgivelse og toleranse, som protesterer høytlydt mot forfølgelse og brudd på menneskerettigheter, og en kirke som argumenterer for å stanse ny oljevirk-somhet i Norge de neste fem årene eller som vil hindre bygging av gasskraftverk i Norge. Når kirken tar slike standpunkt, forholder man seg i liten grad til teologi, og i stor grad til politiske vurderinger. Og man bør ikke tvinges inn i et begrenset sett virkemidler for å føle at man kan bekjenne seg til kristen tro.

Jeg forsøker ikke å bagatellisere miljødebatten. Den tilhører blant de tre største utviklingstrendene/utfordringene jeg er opptatt av: 1) Den økonomiske utviklingen forskyver maktfordelingen i verden. Store, folkerike land opplever en økonomisk vekst som løfter millioner av mennesker ut av dyp fattigdom. Den gledelige utviklingen skaper samtidig uro i den «etablerte maktbalansen», hvor man ser gammel status gradvis

forsvinne. Dette kan skape betydelige konflikter. 2) Den pågående kampen mellom demokratiske, fredelig land/grupper og de grupper/nasjoner som gjennom makt og terror vil rive ned verdiene demokratiene er bygget på. Hvordan klarer vi å beskytte oss mot/bekjempe slike totalitære holdninger samtidig som vi står fast ved et demokratisk og åpent system? 3) Miljø- og ressursutfordringer krever samarbeid og teknologiske fremskritt i en globalisert verden. En enorm befolkningsvekst vil gi stadig større utfordringer. Vi må finne flere, mer miljøvennlige måter å møte vårt energibehov på. Men skal dette være bærekraftig og gjennomførbart, må oljens tidsalder overtas av energikilder som vinner i markedet, ikke gjennom prematur nedstenging av kjente oljekilder. Kraftig prisvekst på energi vil trolig skape betydelig sosial uro, ustabilitet og fattigdom, ikke bedre miljø.

Ergo, min konklusjon om klimaendringer innebærer ikke oljememoratorium. Ikke fordi jeg ikke bryr meg om skaperverket, men fordi jeg ikke tror kirkens løsning gir ønskede resultater globalt. La meg gi noen perspektiver:

- Det er i landene som løfter flest mennesker ut av fattigdom at den største økningen i CO₂-utslipp forekommer, ikke i de rike landene.

- Norge utvinner ikke olje og gass til eget forbruk, men for å dekke andre lands energibehov. Kutt i våre energileveranser vil trolig øke globale

energipriser, og energibehovet må dekkes opp fra andre energileverandører, alternativt må energiforbruket ned i importlandene. La meg minne om at energiinnholdet fra norsk olje/gassvirksomhet i 2007 tilsvarte energien fra 334 305 vindmøller med normal strømproduksjon. Det burde gi perspektiver om hvilken skala vi snakker om. Det handler om mer enn bare «vilje».

- I de aller fleste tilfeller er det kull og andre lands gassreserver som vil dekke opp for redusert norsk eksport. Det bedrer ikke det globale CO2-regnskapet, selv om den norske kirke nok ville vært stolt over utslippskutt fra norsk petroleumsutvinning. USA har nå begynt eksport av kull til Europa, fordi USA etter hvert har fått i gang egen gassproduksjon. Det viser hvordan verden henger sammen, og norsk klimapolitikk kan ikke ses på isolert.

- Ved redusert energiforbruk, på

grunn av økte energipriser, ville det trolig gå utover de allerede fattigste i verden. Den arabiske våren startet ikke som en protest mot klimaendringer. Den ble trigget av opprør mot makteliter og frustrasjon over stigende matvare- og energikostnader.

Min vurdering av verdens energisituasjon tilsier dermed at kirkens løsning ikke ville skapt en sunn overgang til fornybar energi. Et langt mer sannsynlig utfall er økt sosial uro over konsekvensene av stigende energipriser. Ustabile nasjoner sikrer verken menneskerettigheter, sosial rettferdighet eller kamp mot miljøutfordringer. Jeg er ikke uenig med kirken i den oppmerksomhet de ønsker å skape om viktige problemstillinger. Helheten i utfordringene burde vi diskutere langt oftere og grundigere. Men i den debatten bør ikke kirken ta rollen til politiske partier. ■

LIVET ER HELDIG

Paul Skuland
 Prost i Nord-Gudbrandsdal prosti
 paul.skuland@sel.skuland.no

Kan man si: «Livet er hellig»? Det hadde vært flott. Med et så enkelt og fengende utsagn ville det være mye enklere å skape entusiasme og pågangsmot for bevaringen av livet på jorda vår. Det ville også kunne skape håp midt i alle de dystre tallene vi har fått fra vitenskapelig hold gjennom mange år.

Jeg gjorde et forsøk for tjue år siden. Brundtlandkommisjonens arbeid midt på åtti tallet var en vekker. I 1990 fikk jeg tre måneders studiepermisjon for å drive med økoteologi. Jeg dro til Latin Amerika for å møte frigjøringsteologer, for å bruke tenkningen derfra inn i denne problemstillingen. Jeg intervjuet også teologer her hjemme. Jeg skrev så en artikkel til «Nytt norsk kirkeblad», som konkluderte med at «livet er hellig». Responsen fra teologene var, for å si det litt forsiktig, lunken. Nytt norsk kirkeblad ville ikke ha det.

Jeg har aldri helt slått meg til ro med dette. På nyåret 2011 fikk jeg fem uker studiepermisjon for å gjøre et nytt for-

søk. Jeg har jo i mellomtiden jobbet med nært beslektede emner og har fått anledning til å besøke kirker og teologer rundt omkring i hele verden. Jeg tok en ny runde blant norske teologer med samme spørsmålstilling som for tjue år siden. Svarene som da var fra avvisende til meget lunkne, var nå fra oppmuntrende til et rungende ja.

HÅPETS TEOLOGI OG TRINITARISK TENKNING.

Allerede i studiedagene på slutten av 70-tallet kom jeg til å lese Jürgen Moltmanns ”Eksperimentet håp”. Møtet med håpets teologi var veldig frigjørende for meg. Her møtte man en helhetstenkning som handlet om hele mennesket og hele den trinitariske guddommen. Samtidig var det noe grunnleggende positivt i bunnen som fasinerte. Gud og kristendommen ga håp både for enkeltmennesket og for verden.

Frigjøringsteologien fra Latin-Amerika fascinerte voldsomt innenfor radikale kretser her hjemme. Var det virkelig mulig å argumentere for politisk og økonomisk frigjøring utfra en

teologisk modell? Besøket der i 1990 var voldsomt inspirerende. Men det var først i møtet med den kontekstuelle teologien i Sør-Afrika at brikkene falt på plass. Det handler ikke bare om en politisk frigjøring, men også om en personlig og kulturell frigjøring. Alt som binder oss vil Gud frigjøre oss fra. En studiereise til Sørøst-Asia i 2001 var et møte med kirker som fortsatt var «bundet» av misjonenes teologi, men som var kommet inn i første fase av løsrivelse og frigjøring. Det var skremmende å se hvor mange kirker som fortsatt hadde lyshudete og blåøyde Jesus skikkelser, og hvor mange salmer som var direkte oversatt med både tekst og melodi.

LIVET OG HELLIGHET.

Livet må i denne sammenhengen defineres som det gudgitte livet fra skapelsen som var «såre godt». I frelseshistorien er det livet som seirer over døden. Åndelig sett handler det om livet som livgiveren blir en del av. En av de viktigste tingene vi har lært fra kirkene i den fattige del av verden, er at hovedmotsetningen i tilværelsen virkelig er Livet og Døden, livskreftene og døds-kreftene. Når Bibelen leses med de fattiges øyne, er dette entydig. Vi i den rike del av verden har fjernet oss fra den daglige kampen for overlevelse og har brydd oss mer om kampen mellom det gode og det onde. Dette har ført til en individualistisk og navlebeskuende teologi. Med Livet og Døden som

hovedmotsetningen, dras hele tilværelsen inn i teologien. Alt som fører til liv, alt som bygger opp, alt som beskytter både enkeltmennesker, samfunn og livet på jorden, blir de guddommelige livskreftene. De kjemper mot alt som bryter ned, alt som truer, alt som fører til Død. I den økologiske tenkningen blir dette alt som skader livsmangfoldet og truer balansen i naturen. Døden kan i denne sammenhengen også være en del av livskreftene, og liv være en del av dødskreftene.

Hva som er hellig må også defineres. På Wikipedia fant jeg denne:

Hellighet er en egenskap ved personer, gjenstander, steder, handlinger, ord eller forestillinger som er knyttet til en guddom og som er religiøst opphøyde og ikke hverdagslige. Adjektivet hellig kan i overført betydning også betegne noe ikke-religiøst som er ukrenkelig, dyrebart og umistelig, noe som ikke må vanæres men behandles med ærefrykt og dyp respekt.

Med disse definisjonene i bakgrunnen kan vi gå videre.

«LIVET ER HELLIG»

Skapelsesteologisk begrunner vi denne påstanden hovedsakelig på to måter. For det første: Gud skapte alt levende og «blåste» livet inn i det skapte. Det er nærliggende å si at «livet» dermed er guddommelig. Det ekstra som skulle til for å gjøre en komplisert kjemisk sammensetning til noe levende. For det andre: Gud ble menneske! Ved å fødes

som et lite menneskebarn, blir Gud også en del av skaperverket, en del av livet på jord.

Frelsesteologisk begrunner vi påstanden ut fra korsfestelse og oppstandelse. Jesus gir i frelsesverket Livet seier over Døden. Når Jesus dør på korset, forsones Gud med skaperverket, med livet på jord. Syndens og Dødens makt er brutt. I oppstandelsen blir Livet stående alene igjen. Dette har vi i hele kirken historie sagt om menneskelivet, men det er gode grunner til å argumentere for at dette gjelder alt liv på jorden.

I forhold til den tredje trosartikkelen begrunnes påstanden i og for seg ut fra de to første. Den Hellige Ånd er jo levendegjøringen av Skaperen og Frelseren i livet og verden. Dermed er det på en måte Ånden som legemliggjør helligheten i verden. Ånden opprettholder livet og fører det framover. Det blir vanskelig å se at Den Hellige Ånd skulle være vesensforskjellig fra Livspusten i skapelsen. Da må en kunne si at Ånden er Livet.

HVA ER HELLIG FOR FOLK?

Gjennom snart 30 år har jeg nå vært prest rundt om i hele landet (utenom Vestlandet.) Overalt har jeg vært opptatt av hva folk opplever som hellig. I Oslo og Trondheim var det veldig tydelig. Ved siden av kirkene og kirkegårdene var det «marka». I Oslo snakker man om at markagrensene var blitt hellige, men jeg tror det er selve marka

(Jf. Hans Arne Akerø). Grunnen tror jeg er, at her er det livet som gror mer eller mindre uforstyrret. Her opplever man fred og ro, og mange hevder med styrke, at det er her de møter Gud.

Ute på landsbygda både i Nord-Trøndelag og her i Gudbrandsdalen opplever jeg at jordbruket og dyrking av mat sees på som noe opphøyd, kanskje hellig. Selv om bøndene etter hvert har fått det vanskelig økonomisk, oppleves det likevel som noe veldig attraktivt for de fleste. Man er med å jobbe for Livet og opprettholde det.

På Sørøya i Finnmark opplevde jeg noe av det samme i forhold til fiske og fiskebruk. De fleste ble ikke rike av dette heller, men det var meningsfylt. Her opplevde jeg imidlertid at folk ikke bare opplevde livet i havet som hellig. Havet selv var også hellig. (Jf. Roald E. Kristiansen) Havet var det som ga liv, men også det som tok liv. Gud og noe guddommelig var åpenbart en del av dette.

Her i Gudbrandsdalen har jeg opplevd noe av det samme i forhold til fjella. Også fjellet gir liv og tar liv. Det er litt forskjell på dem. Vi bor jo midt mellom Rondane, Jotunheimen og Dovrefjell. Rondane er det mest snille. De gir masse liv, men man må vise respekt. Jotunheimen er farlig, farlig. Også her hentes det ut ressurser, men man ser seg hele tiden over skulderen. Dovrefjell er på mange måter tryggheten selv, men kan også utfordre en stakars pilgrim på livets vei.

HELLIGHETSTENKNING SOM GRUNNLAG FOR TROEN OG ETIKKEN

Vi har fått en tydelig framvekst av «øko-teologi» de siste åra som har argumentert både skapelsesteologisk (Bl. a. Jan Olav Henriksen) og trinitarisk (Bl. a. Sigurd Bergmann). Jorda varmes opp. Livsmangfoldet er truet. Gud sender oss ut i kampen for vår nødstedte jord. Kirken har de siste årene fokusert mye på at forkynnelsen og kirkene våre skal

være stedegne og kontekstuelle. Det gjør at vi må se nøyerer etter hva folk oppfatter som hellig rundt seg. Det betyr å flytte gudstjenester også til andre hellige steder enn kirkene våre, og å bruke hellighetstenkning i vår forkyn-nelse og opplæring.

Derfor må vi nå med stort engasjement stå opp og forkynne: LIVET ER HELLIG! Gud sender oss ut for å kjempe for Livet og livskreftene på vår jord!

«JEG VAR PILEGRIM, OG DERE KOM TIL MEG»

Om romani stamme, pilegrim og Johan Falkberget

Arne Bakken
Pilegrimsprest i Hamar bispedømme
arne.bakken@kirken.no

SOMMEREN 2012'S ROMFOLK OG DIKTEREN JOHAN FALKBERGET

Jeg har forståelse for utfordringene som kirkene i Oslo, Trondheim og flere steder i Norge har hatt sist sommer ved at romfolk har søkt tilflukt i ly av kirkene. Flere ansvarlige ved disse kirkene har forsøkt så langt det var mulig, å la de forbli. Det er meget prisverdig. Dette startet mens mange enten var vandrende eller kjørende pilegrimer til Nidaros og andre steder for å feire Olsok.

Var romfolket som søkte tilflukt i ly av kirkene også en gruppe pilegrimer? Det var umulig å unngå å stille spørsmålet i sommer. Og det var umulig å stille spørsmålet uten å tenke på forfatteren Johan Falkberget (1879-1967). Han svarte bekreftende på det spørsmålet 50 år tidligere, og man kan undres hva han ville ha sagt om dette i dagens situasjon.

I tiden mellom 1940 og 1959 ga han ut «Nattens brød» - romanverket i fire bind om oksekjørerensken An-Magritt i gruvesamfunnet i Rørosområdet - hen-

lagt til siste halvdel av 1600-tallet. I det tredje bind, «Johannes», fra 1952, får en legdsgutt av romani stamme, Pistolen, en viktig rolle. Falkberget beskriver et flerkulturelt samfunn hvor seks ulike språk tales. Slik er det et høyaktuelt verk for vår tid om hvordan kampen for alles verdighet utkjempes. Allerede i første bind bruker Falkberget aktivt begrepet «pilegrim», og anvender det siden som veimerker gjennom alle fire bindene. Bortsett fra Sigrid Undset, som et par tiår tidligere bruker det i sin beskrivelse av Kristin Lavransdatter, er det ingen andre som bruker pilegrimsbegrepet i litteraturen på denne tiden. Og slettes ingen som bruker det slik Falkberget gjør. Han har plass for det Carl Fredrik Engelstad etterlyser hos Undset: «den glade kristne frihetsfølelsen, tryggheten, takknemligheten, som setter sine spor i hverdagen, i forholdet til medmennesker», og hevder at Falkberget legger vekt på sider i kristendommen som man forges søker hos Sigrid Undset: «evangeliets forkynnelse for fattige, frigjørelsens ord til fanger» (Engelstad: Mennesker og makter 1940,s 133)

HVEM ER 'PILEGRIMEN' HOS JOHAN FALKBERGET?

Det er de mennesker som forrådes, ydmykes, krenkes, neglisjeres, ikke blir sett og verdsatt – der kommer pilegrimen til syne, der brytes hellig brød! Det er de som Jesus beskriver i Matt 25: «Jeg var sulten, tørst, fremmed, uten klær, syk og i fengsel. Det dere har gjort mot en av disse mine minste har dere gjort mot meg.» Falkberget kunne ha lagt i Jesu munn ordene: «Jeg var pilegrim, og dere kom til meg».

En gang An-Magritt og legdsgutten Pistolen er i Trondheim, så heter det: «Pistolen manglet ombytte... Han øste vatn i hulhånden og prøvde å få bort flekkene av koften sin. Håret falt ned i skallen – de spinkle og underernærte lemmer og lutende aksler synte en fattig pilegrim – dem verden er full av», (min understrekning). «Pilegrimen» hos Falkberget dukker opp der mennesker bokstavelig talt avkles så dypt at guddommeligheten kommer til syne! Johan Falkberget beskriver slik en fra romani stamme for å påpeke menneskers ukrenkelige verdighet. Mon tro hvem andre gjorde det i 1952?

Ved samme anledning forsøker An-Magritt - tross sine mange turer til Trondheim - for første og siste gang å komme inn i Nidarosdomen. Hestejelkeren, Pistolens verge, hadde bedt henne om det med begrunnelsen: «Han kan bli litt bere til helse om han fe sleppe inn i kjerka hans Ola den hellige. Før hendte det store mirakler

der». Men så skjer det at:--- «Pistolen og An-Magritt slapp ikke inn i Domen. Kirketjeneren ga fra klaffluken den il-tre beskjed at utenom søn- og helligdager kunne portalen bare åpnes for folk av stand og distinktion. Vi kjem att en torsdag! sa An-Magritt. Det kan du forlate deg på. Kom, Pistol! De hørte luken falt bak dem. Hun gikk stolt nedover Munkegaten og svingte ferdastaven – foran en usynlig hær av krenkede kvinner og menn». Det er «pilegrimsskaren» gjennom alle tider - «dem verden er full av», i følge Johan Falkberget. Han synliggjør denne «usynlige skare» av krenkede og løfter alle opp – også barna - til den verdighet som tilkommer alle. Det gjaldt også de av romani stamme.

Dette var så absolutt ikke den rådende oppfatning i Falkbergets samtid. Bare seks år før første bind av Nattens brød kom, publiserte Tidsskrift for Den norske lægeforening en undersøkelse ut fra psykologiske tester blant taterbarn, som også omfatter barn av romani stamme. Det hevdes der om taterbarnas i intelligens: «De fleste er sinker og skaffer skolen meget bryderi. De arver sine foreldres slette intelligens. De hører til undermåls folkeferd som stadig rekrutteres fra samfunnets bunnfall. Intellektuelt sett står de norske omstreifere i klasse med negere, indianere og meksikanere». Bakteppet for omstreifere og dermed de av romani stamme i før- og etterkrigstid, var at en omstreiferlov som i 1927 ble skjerpet og i prinsippet nektet sigøynerne adgang til landet. Den bestemmelsen

ble opphevet først i 1956.

Det er ikke mange år siden vi som kirke ba taterne om unnskyldning for at vi, gjennom blant annet Misjon blant hjemløse helt til for bare 30 år siden, blant annet støttet myndighetene når taterbarn mot storsamfunnets ønske i det hele tatt ble født, ikke skulle vokse opp med foreldrene. De skulle sosialiseres inn i det norske samfunnet. Mer enn 1000 barn ble anbrakt under tilsyn av misjonen, inntil man måtte innse at det vi gjorde i god tro og barmhjertighet, var fullt av fordommer og forakt.

ROMANI STAMME OG EVANGELIETS VIRKELIGGJØRELSE

Falkberget løfter ikke bare gutten Pontus av romani stamme ved å kalle ham «pilegrim» og slik gir ham en Kristusidentifikasjon. Han lar også Pistolen virkeliggjøre evangeliet uten at han er klar over det selv, lik samaritanen på veien mellom Jerusalem og Jeriko. En gang Pistolen og vennen Pontus står utenfor arrestveggen for å trøste An-Magritt og fjøstausen som uforskyldt hadde havnet der, heter det: «Pistolen og Pontus står utenfor og trøster dem gjennom arrestveggen...Ingen av dem kjente Nazareerens ord :»Jeg var i fengsel og dere kom til meg». De oppfylte dem bare». «De oppfylte dem bare». En av romani stamme oppfylder evangeliet uten å vite det, i følge Falkberget. Her løfter Falkberget Pistolens verdighet ytterligere opp, for evangeliet «skjer»

hele tiden der vi minst skulle vente det. Vanligvis tenker vi ofte motsatt: evangeliet bringes oss og er noe vi bevisst og aktivt må bringe andre. Det også selvsagt, like sant er at evangeliet gjenkjennes i hverdagens alminnelige handlinger.

Evangeliets virkeliggjørelse skjedde også, i følge Falkberget, på «veien mellom Jerusalem og Jeriko», den gang Pistolen selv ble funnet forkommen ved byporten i Trondheim der Hestehjelkeren «plukket ham opp» og tok ham med seg. Falkberget bruker bibelske fortellinger for å løfte hverdagens situasjoner opp for å vise at det hverdagslige og det hellige er vevet uløselig sammen. Fortellingen om den barmhjertige samaritan skjer på ny og på ny i Nattens brød.

Det dreier seg hos Falkberget om å gjenkjenne evangeliet som uavlatelig skjer midt i mellom oss. Dette er ingen selvsagt forståelse i vår evangelisk-lutherske kirke. Vi har både i vår gudstjenestetradisjon og forkynnelse hatt et ambivalent forhold til det alminnelige menneskelige liv som både utgangspunkt og samtidig mål for evangeliet. Det er her teologiske skillelinjer går i vår kirke fortsatt. Falkberget er en tydelig teolog i dette. Han ville selv ha vært prest og forkynner. Hans datter trøstet ham med at han fikk en adskillelig større prekestol gjennom sine bøker. Det er bøker som fortsatt kaster evangeliske, livgivende og utfordrende perspektiver inn i vår egen samtid.

JOHANNES

Minnedag – Søndag 4. november 2012

Prekentekest: Joh 11, 1-5.33-38

Lesetekster: 1 Mos 23, 1-6, 2 Kor 1, 3-7

Fortelletekst: 1 Mos 23, 1-20

Tim Georg Engelsen
Studentprest, Europa øst
tge@sjomannskirken.no

Søndagens prekentekest er fortellingen om tegnet i Betania, Jesus som kaller Lasarus ut av graven. Hver gang jeg skal forberede preken med tekst fra det fjerde evangeliet må jeg gjøre noen refleksjoner om dette skriftets egenart. Jeg forsøker å høre ordene helt fra starten, med prologens høystemte anslag, de omsorgsfullt utmeislede ordene. Alt feier inn over hodet på meg, som et mektig orgelpreludium over menigheten, himmelske toner og oppløftende. Ikke umiddelbart forståelig, men absolutt tiltalende. Den høytidelige stilen forblir evangeliets særpreg. Lytterne møtes med et budskap og verdensbilde som har ett eneste sentrum, at Jesus Kristus er Guds sønn og den som åpenbarer Gud. Det kretser som et stykke musikk kun omkring dette ene tema, men det innbyr sjeldent til dialog som lignelsene og fortellingene fra de andre evangeliene kan gjøre. Her er det ikke tale om å sette seg ned i ringen og

småprate med Paulus og Peter, eller for den saks skyld, Marta og Maria, som vi møter i dagens prekentekest. Hvis tidens trend blant nåtidige forfattere er det biografiske og detaljer fra et rikt persongalleri, er dette evangeliets budskap den rake kontrast, universelt og tidløst.

TEKSTENE

Den velmenende komite som har snekret den nye kalenderen for kirkeårets tekster har muligens gjort seg lignende refleksjoner og brukt dem som innvendinger mot dagens tekst. Det er under alle omstendigheter gjort et grundig stykke redaksjonsarbeide for oss. Som teksten nå leses for menigheten er det vanskeligste fjernet, vi gjør et hopp over hele 27 vers. Den mer erfarne kirkegjenger vil kanskje avkreve en forklaring - men mest sannsynlig ikke, siden dette utvalget ikke har vært lest før. Fortellingen om Lasarus var tidligere prekentekest til 17. søndag etter pinse, og ble lest fra vers 17. til 27, opphold til 37. så til 44. Med det gamle utvalget omgikk man bibelens korteste vers, det

gjærne siterte: «Jesus gråt» (11,35). I den «nye» perikopen er dette verset praktisk talt bærende, og alle vers som nå leses inneholder beskrivelser av Jesu empati og følelse for de sørgende, en Jesus som iler til for å hjelpe sine venner i Betania. Ganske hendig slipper vi å høre om hvordan han tvertimot velger å utsette avreisen til Betania og bli enda to dager etter at nyheten er kommet ham for øre. Vi spares også for en underlig dialog mellom Jesus og disiplene hvor de får vite at Lasarus (bare) er sovnet og skal vekkes igjen. Enda mer sentralt er møtet mellom Jesus og Marta, innen han er kommet frem til Betania, hvor det kanskje mest berømte verset i hele evangeliet befinner seg, 11,25 med «Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør.» Når alle narrativer i Johannes også er metaforer, ville denne nennsomme redigeringen utvisket denne doble tydingen. Den ville gjort oppvekkelsen av Lasarus til en nærmest entydig beskrivelse av Jesu medfølelse og sorg. Lesningen slutter også før selve oppvekkelsen, til overmål verset før selve mirakelet. Den ikke nølende Jesus, som hele tiden er bevisst sin egen nærstående død og opphøyelse, byder dem: «Ta steinen bort!» (11,39)

I teksten, som den nå leses, bør man derfor merke seg innledningen hvor Jesus sier at Lasarus sykdom «fører ikke døden, men er til Guds ære. For ved den skal Guds sønn bli herliggjort.» (Joh 11,4) Leseteksten fra GT er fortellingen

om Abraham som er i fremmed land og vil kjøpe et stykke jord for å gravlegge sin hustru Sara, død 127 år gammel. Denne teksten er så langt jeg kan registrere også ny i kirkeårets tekster. Teksten fra andre Korinterbrevet er derimot kjent, med verset 1,4 «Han som trøster oss i all vår nød, så vi skal kunne trøste dem som er i nød, med den trøst vi selv får fra Gud.»

MINNEDAG

Tema er trøst ved graven og søndagen kalles minnedag. Jeg tror neppe det står til valg for menigheter å tilkjenne konfesjonelle tilbøyeligheter og det er sannsynligvis et rundskriv som er gått min postkasse forbi, men søndagen er altså *enten* minnedag *eller* allehelgensdag?!

Min første tanke var at det kanskje var en fortolkning av 'allesjeldersdag', minnedagen for de som ennå befinner seg i skjærsilden – men det er om mulig en enda mer katolsk tradisjon, så vidt meg forklart. Eller skulle minnedag være koblet til reformasjonsdagen i uka som gikk, den 31. oktober? Hvorfor to navn til samme søndag, med omtrent samme betydning, godt innarbeidet i kirkeårets kalender, men TO ganske ulike tekstrekker? Er det forlegenhet og pragmatiske hensyn eller kirkehistoriske og teologiske overveielser som ligger til grunn? Ikkje veit eg. Leseren får ha min ignoranse unnskyldt. I mine spørsmål ligger det kanskje et samlet sukk overfor reformer og ymse råd og visdommen i disse.

GRAVEN

Mange kirker har etablert tradisjon med å invitere pårørende og lese opp navnene til de som er gått bort. Mennesker bruker ihvertfall dagen til å besøke en grav og minnes sine kjære. Til forskjell fra en begravelse er det naturlig å bruke minnedagen til også å glede seg over alt vi fikk, av liv og samvær mens våre kjære ennå levde. Det er få steder hvor man blir så klok på livet som der hvor mennesker er samlet sammen i sorgen og savnet over en som er elsket. Vi blir kloke på livet, det herværende og evige, når vi hører at hemmeligheten bak vår tilværelse er det skapende liv som kommer fra Gud. Derfor finnes ikke døden lenger, kjærligheten er sterkere enn døden. Denne dype erfaring har gitt mange mot i prøvelser, stående overfor døden.

Jeg ville selv gjerne blitt gledet med fortellingen om Bonhoeffers siste timer

i cellen, om hvordan han modig hilser sine kjære, som med sine alle siste ord før henrettelsen sier: «Dette er slutten – for meg er det begynnelsen på livet» Eller om Martin Luther King som, smertelig klar over farene med sin tjeneste, holder en tale kvelden før sin dødsdag som inspirerer den dag i dag.

Det gjør meg godt å høre det levde livet og troen i stemmen til Johnny Cash som på sitt posthumt utkomne album «Ain't no grave» synger direkte fra 1. korinterbrev 15,55:

Oh Death, where is thy sting?

Oh Grave, where is thy victory?

Oh Life, you are a shining path.

And hope springs eternal, just over the rise,

When I see my redeemer beckoning me.

Ingen grav, intet mørke kan holde på oss.

DEN RETTE HANDLING?

24. søndag i treenighetstiden – Søndag 11. november 2012

Prekentekest: Luk 12, 35-40

Lesetekster: Salme 119, 80-83, Kol 1, 24-29

Fortelletekst: Mark 4, 35-41

Salmeforslag: NoS 535, 714, 703, 634, 733, 259,

Andreas Hilmo Grandy-Teig
Kapellan i Hoeggen
andreas.hilmo.grandy-teig@kirken.trondheim.no

Uka etter helgemessesøndagen er vi tekstleg inne i tida da vi les om Gudsriket sitt komme. Tydelegare og tydelegare disse tre søndagane ser tekstane ut til å ta oss med mot den siste dagen. Mot dagen da det gjeld å ha nok olje i lampa, mot dagen da det gjeld å ha hatt stor nok tro på at Kristus kan stille stormen og føre oss trygt i hamn, og mot den dagen da vi som lønn for å ha holdt oss vakne blir oppvarta av Herren sjølv. I den anglikanske kyrkja snakkar dei om ein «Kingdom season» i denne tida - ei tid for Gudsriket sitt advent. Dette må handle om Gudsriket i si fylde slik det skal bli fullendt med Kristi gjenkomst, og ikkje Gudsriket som eit «allereie / enno ikkje». Dette fullendte Gudsriket veit vi ikkje korleis ser ut (og det skal ikkje sjå ut som om evangeliet denne søndagen vil avgjerde det heller), men det er kanskje i og for seg frigjerande. Kyrkjeåret som einty-

dig blir avslutta med domssøndagen, skaper andre forventningar enn eit kyrkjeår som ser fram mot Guds rike.

Evangeliet denne søndagen snakkar ikkje direkte om Guds rike, men er to likningar om det å være på vakt for noko som kjem uventa. Først tenarar som ventar på Herren sin som kjem heim fra ein bryllupsfest, så ein husbond som ikkje veit når tyven kan komme til å bryte seg inn hos han. Begge illustrerer oppmodingar om å spenne beltet om livet, halde lampane tent, og vake. Referansen til menneskesonen i vers 40 minner om Kristus som kjem for å dømme, men det er først i andre del av denne perikopen det eskjatalogiske kjem så eintydig i fokus. Det er i Luk 12,41-48, som var evangelium 13. søndag i treeiningstida. Der blir den ukloke forvaltaren og hans ublide skjebne sett opp som alternativ for dei som ikkje greier gjere det rette i melømtida. Til samanlikning, er fokus i vår del av denne perikopa heller på dei positive konsekvensane av å greie å hal-

de seg vaken / vite om timen: Ein blir belønna med måltid eller med å greie å beskytte heimen sin. Altså gulrot i staden for pisk for dei som greier å holde vakt.

Men det er vitkig å spørre seg om ein kan lese likninga inn i eit klart og enkelt handling/belønnings-skjema. Lesetekstane denne dagen kan fort bli tatt til inntekt ei slik lesing: Vi må lytte til Guds ord, bod (Sal 119) eller undervisning (Kol 1), og ut i fra det vil vi vite korleis vi skal handle. Det er eit fristande bilde med harmonisk moral, i den forstand at det er ein tydeleg fasit på rett og galt. Gudsriket slik det framstår, kan da bli lønn for rett handling. Og plutselig forkynner vi gjerningsrettferdighet, der det å være kristen gir meining innanfor ein gjerning-lønn-likevekt. John Dominic Crossan minner i *In parables* om at retningen i Jesu og Pauli forkynning gikk fra Gud til lydnad, og ikkje fra lydnad til Gud («Obedience does not lead to Gud, but God leads one to obedience», s. 78). I staden vil Crossan sjå på Luk 12,35-39 som ein av ein kategori tenar-herre-likningar, der det innan kategorien er ei utvikling fra likingar med handling-lønn-struktur der god handling gir lønn og dårleg handling gir straff, til likningar med ei omvendt situasjon med lønn for feil handlemåte eller straff for å gjere det rette (f.eks. Luk 17,7-9 om den urettferdige forvaltaren og Matt 20,1-13 om vingårdsarbeidarane). Om Crossan har rett, betyr det i så fall at ein må sjå tenar-herre-

likninga vår i samanheng med andre tenar-herre-likningar, for å oppdage at Gudsriket i Jesu forkynning ikkje handlar om enkle reglar for å lykkes.

Innanfor denne tydinga får bildet av den som vaker eit anna innhald. Å vake handlar ikkje bare om å sitte parat med verktøyet og handle etter eit innøvd mønster. Eg trur tvert i mot at det å vake er å åpne seg for det som ikkje er slik vi ventar det. Nokre parallellar som illustrasjon: Det å ligge vaken utan å få sove er i mi erfaring å ta i mot tankar og følelsar som kjem, ikkje tenke strukturert. Å vake igjennom ei heil natt kan åpne for uventa tankar, uventa møte, heilt andre følelsar enn dei ein gikk inn i natta med. Å vake i tydinga «halde auga opne», som verbet for å vake (grægorå, v. 37) går tilbake til, kan også ha to ulike tolkningar: Å halde auga opne som jegaren med jaktkvoten på ein elgkalv og to kyr, eller som ei som ikkje har noka forhandsdefinert ramme for kva ho ser etter.

Bildet av tenarane som blir oppvarta eller husbonden som avverger tyven er truleg irrellevante som skildringar av Gudsriket. Da står sjølve Gudsriket sitt komme att som oppmoding til oss. Det krev vake av oss, men likninga presiserer ikkje detaljane, verken om riket eller om vegen dit. Så må vi kanskje slutte å leite etter vegen, men vake på den vegen vi går på. Crossan oppsummerar det slik:

«Like a wise and prudent servant calculating what he must do in the criti-

cal reckoning to which his master summons him, one must be ready and willing to respond in life and action to the eschatological advent of God. But, unfortunately, the eschatological advent of God will always be precisely that for which wise and prudent readiness is impossible, because it shatters our wisdom and our prudence.» (s. 117)

Sjølv skal eg denne søndagen feire familiemesse med 11-åringar som har overnatta i kyrkja, og ser til fortellings-teksten om Jesus som stillar stormen. (Sjølv om - obs obs for dei som har ei menigheit som kjem søndag etter søndag - parallellteksten i Matt 24 er evangelium søndagen etter; noko eg opplever for andre gong innanfor denne tekstrekka!) Også her handlar det om ei natt, men til forskjell fra i evangeliet

for dagen er vaka ikkje til noko nytte. Den som reddar natta er han som søv på ei pute og som truar stormen. Dei som vakar vart bare meir og meir engstelege (med rette). Her er det ingen tvil om kor redninga kjem ifra. Det å vende seg til Jesus ser ut til å være einaste rette handling. Det er store problem med dei umiddelbare implikasjonane av ei slik lesing av det eksplisitte planet i denne teksten: Jesus som svaret på det som trugar mennsake og deira eksistens. Men lest i lys av Crossan, kan Jesu trugande ord til stormen få likheitsstrek med Gudsriket - som kjem med ei uventa løysing som bryt med både forventningar og moralsk/fysisk lov-messigheit.

RAUS ELLER REFSENDE?

25. søndag i treenighetstiden – Søndag 18. november 2012

Prekentekest: Matt 14, 22-34

Lesetekster: Salme 107, 23-32, 2 Kor 1, 8-11

Fortelletekst: Mark 2, 1-12

Salmeforslag: NoS 475, 460, 97

Jan Christian Kielland
Gateprest for ungdom i Oslo
jan.christian.kielland@oslo.kirken.no

Det er siste søndag før domssøndagen. Og mens de fleste av oss har tatt opp båten for vinteren, skal disiplene ut på sjøen. Men først et blikk på lesetekstene: Sjømotivet dukker også opp i GT-teksten. I Salme 107 sender Herren uvær og får stormen til å stilne. I vår tekst verken sender eller stanser Herren været, i hvert fall gjør han ikke noe stort nummer ut av det. Og det er heller ikke snakk om noe voldsomt uvær, kun litt motvind som båten må kjempe mot. Korinterbrevsteksten forteller om at Gud reddet Paulus og Timoteus fra den visse død i Asia, og at han skal gjøre det på ny. Guds redning og makt over vær og vann er altså i fokus denne søndagen.

Avsnittene før prekenteaksten er dramatiske. I starten av kapittel 14 har Johannes blitt halshugget. Disiplene hans bringer nyheten til Jesus. «Da Jesus fikk høre om det, dro han derfra i båt over til et øde sted for å være ale-

ne.» Dersom vi skal tolke dette ordrett, og ikke tenke at disiplene underforstått er med i båten, er det et merkelig bilde. Jesus ror av gårde helt på egen hånd. Jeg kan ikke komme på en eneste annen tekst hvor Jesus jobber, bygger eller ror. Forestillingen om Jesus som ror av sted alene gjør han også på en måte mer menneskelig. Han sørger, og søker hverken sjelesorg, trøst eller debriefing hos vennene sine. Jesus vil bare være for seg selv.

Det lykkes imidlertid ikke. Folket går rundt sjøen, og Jesu fluktforsøk framstår nærmest som patetisk. Vi får så en sedvanlig scene med matmangel, og det går mot kvelden. Og nå er Jesus tilsynelatende mer strategisk i sitt forsøk på å være alene. Han sender først vekk disiplene, og i vår tids øyne kan det se ut som om han forsøker å skape oppbruddsstemming. Så får han sendt av sted folket.

Jesus er nå endelig alene. I bakgrunnen ligger fortsatt budskapet om Johannes' død. Vet folket det? Disiplene vet det i hvert fall. Med litt fantasi kan

vi lese inn i teksten at folket velvillig trekker seg unna den som sørger, eller eventuelt lar ham være i fred.

Jesus bruker god tid for seg selv, for han er alene til kvelden, og han kommer ikke til disiplene før i den fjerde nattevakten, siste vakt før morgenen gryr. Disiplene ror i motvind i mørket.

Når Jesus så kommer gående, minner en av bibelkommentarene om at han går på sjøen (thalassa), ikke på vannet. Vann er bare et element. Sjøen, derimot, er tilholdssted for onde makter og krefter. Å gå på sjøen er dermed å trampe på kreftene som kan både herje med og sluke hjelpeløse båter og mennesker. Det er fristende å sette dette i sammenheng med mordet på Johannes. Han er drept av en hensynsløs og ond konge, nærmest personifiseringen av det onde. Mordet på Johannes truer også Jesus. Gjennom å gå på sjøen, viser Jesus at han er sterkere enn de onde maktene.

I de neste versene er det slående hvor trygg og voksen Jesus er, og hvor forvirret og grepet av situasjonen disiplene er. Det er lett å humre litt av disiplenes redsel for spøkelser. I vår tid er spøkelser stor sett forbeholdt utkantstrøk, barnerom og suspekterte programmer på tv-Norge. Samtidig tror jeg mange har opplevd redselen som kan knuge seg rundt den som er våken i sene nattetimer. Hvem har vel ikke sett inn i nattemørket og forestilt seg at man kom til å miste jobben, kjæresten eller sitt gode navn og rykte, for å våkne neste dag og oppdage at bekymringene var bygget på

en bagatell?

Jesus ber disiplene være ved godt mot, og ikke være redde. Men disiplene slår seg ikke til ro med dette. Peters vågestykke på vannet er ofte framstilt som en trotest. Men her er et viktig punkt: Peters intensjon er i en kaotisk situasjon å få klarhet i hvem det er som viser seg der ute på sjøen: «Er det deg, så si at jeg skal komme til deg på vannet». Han går altså ikke inn i en test av egen tro på Jesus. Nei, denne testen går ut på at: «Om det er Jesus, så vil han invitere meg til seg». Igjen er Jesus trygg og klar i sitt «Kom!». Peter har da ikke noe annet valg om å prøve, og det går som kjent galt.

Jesu respons er ved første øyekast som å få en tung stein i hodet: «Du lite troende – hvorfor tvilte du?» Det kan virke som en arrogant irettesettelse av en mann som nettopp har gitt dypt uttrykk for tro i ropet «Herre, berg meg!». Her er det farligste punktet i teksten, fordi det så lett høres som et prestasjonskrav, om hvor stor tro vi må greie å ha: Her holder det ikke å rope på Jesus, vi må også klare rent mentalt å holde fast på at Jesus gjør det mulig for oss å trosse naturlovene! Og hvem av oss klarer vel å tro så sterkt at vi kan gå på vannet? Så blir lett både menighet og prest sittende skamfulle og tenke på sin manglende tro.

Her blir det tydelig at teksten har en rekke tomrom som vi som lesere intuitivt fyller med våre forestillinger. Vi ser for oss Jesus som mild eller refsende,

nærværende eller distansert, og våre forestillinger kan ikke nødvendigvis belegges i teksten. Vi kan forestille oss at han er kravstor og konfronterende når han kommer gående på vannet. Men vi kan også se han for oss som smilende og nærmest småertende: «Kom!» «Hvorfor tvilte du?» Skal evangeliet komme til uttrykk i denne teksten, må det fylles i tekstens tomrom, der disse forestillingene lever sitt eget liv.

Jesus har vært alene i fjellet og sørget over Johannes. Nå oppsøker han igjen vennene sine. Han er kanskje litt ekstra glad for å se dem igjen? Attpåtil har han ganske nylig blitt avvist som «tømmer-

mannens sønn» på sitt eget hjemsted. Er han nå takknemlig for at han fortsatt har noen tilhengere og venner, og dermed tålmodig, vennlig og kanskje litt lattermild i møte med disiplene? Kanskje drar Jesus på smilebåndet av Peters vekslings mellom utfordrende mot og desperat rop? Da kan spørsmålet «Hvorfor tviler du?» bli et tålmodig og vennlig spørsmål framfor en truende utfordring. Da kan teksten gi oss trygghet om at Gud uansett holder tak i oss i møte med de onde kreftene, framfor å tegne et bilde av en Gud som skal teste og vurdere vår tro.

SKARPSINNDIGHET – OG GODHET

Domssøndag / Kristi kongedag – Søndag 25. november 2012

Prekentekest: Matt 25, 1-13

Lesetekster: Job 28, 20-28, Kol 1, 9-14

Fortelletekst: Joh 18, 33-37

Terje Stordalen
Professor, TF
terje.stordalen@teologi.uio.no

Siste søndag i kirkeåret er her hjemme tradisjonelt en dag for ettertanke, anger, ærefrykt: domssøndagen. I det nye lektionaret har dagen et sterkere fokus på ham som er ærefryktens oppgave, den er blitt Kristi kongedag.

I begge disse profilene er det et kosmisk bakteppe. Det er det også i dagens bibeltekster. Og slik de er ført opp igår, kan de legges oppå hverandre på en slik måte at de kommer i dialog og gir enda større nyanserikdom til denne søndagen. For leser man tekstene på langs, handler denne søndagen kanskje mest om hva et menneske kan og ikke kan forstå, hva vi ser og hva vi ikke kan se – og om Guds Sønn som ble menneske og dermed viste at det kosmiske aksepunktet ikke er fjernt eller skjult, men derimot ligger åpent foran oss.

JOB 28

For gammeltestamentleren står Jobs

bok kapittel 28 i en særstilling. De fleste er enige om at dette var et allerede foreliggende dikt som ble tilpasset og løftet inn i boken på et sent stadium i verkets tilblivelseshistorie. Der ble det lagt i munnen på den ellers så opprørske hovedpersonen, som dermed faktisk undergraver flere av sine tidligere utsagn når han låner stemme til dette vakre diktet om gruvedriftens mirakler og begrensninger.

Etter å ha blitt mer og mer frenetisk, kritisk og konfronterende i sine tidligere taler, slår Job nå kontra, midt i den tiende talen – som er den siste i den første delen. (Jf. overskriftene i 2011-utgaven!)

Lektionaret skjærer ut de siste ni versene i diktet, men om menigheten (og predikanten!) skal erfare dybden i teksten, må på en eller annen måte hele kapitlet komme i spill, og dermed i grunnen hele boken. For det er som om Jobs egen retoriske strategi innhentes her av diktets innhold: Billedlig talt kan man si at Job i de foregående kapitler-

ne har utforsket tilværelsens mørkeste mysterier, ikke ulikt gruvarbeiderne som henger og dingler i rep langt inne i jorden (Job 28:4). Job har stilt de umulige spørsmålene, og han har selv gitt enda mer umulige svar – til vennenes store forferdelse.

Han har sprengt ut gruvesjakter i det filosofiske grunnfjellet, utfordret ortodokse oppfatninger – dessverre uten å kunne legge hånden på kostbare edelstener (v. 9f). For Job fant ingen svar. Han kom aldri til noen levelig konklusjon på spørsmålet om hvorfor lidelsen (og til sist døden) skal innhente oss alle: «Visdommen, hvor finnes den?» (v. 12, 20). Hvor har vel forstanden sitt bosted?

Verken mennesket selv, dypet (= som er en tradisjonell eufemisme for dødsriket) eller havet (= som i kosmiske pasasjer helst betegner kaosmaktene) kan gi svar. Ingen har skarpsinn til å si hvor visdommen er.

Det bryter derfor både på eksistensielt og kosmologisk dypt vann når den lidende, opprørske, fandanivoldske Job til sist kapitulerer og velger å så å si gi visdommen tilbake til Gud – til Skaperen, som så visdommen og målte den, stilte den opp og gransket den og sa: Å frykte Herren, det er visdom. Å vende seg bort fra det onde, det er forstand.» (Job 28:27f)

MATTEUS 25

I lys av den litterære bautaen i Job 28 fremstår liknelsen om de forstandige brudepikene i Matteus 25 ved første

øyeblikk som litterært sett et par nummer mindre – minst. Pikene fremstår mer som snusfornuftige enn forstandige, særlig når de sender medsøstrene til kjøpmannen midt på natten (Matt 25:9).

Men når vi leser liknelsen i dialog med Job 28, er det likevel mer dybde her. Et underliggende tema i Jobs bok er at hele livet fremstår som en prøvelse. Leseren ser det, men Job og alle andre i hans verden aner ikke at det foregår et spill i den himmelske verden som ser hvert ord og hver handling fra Job som en prøve. Job – og alle vi andre når vi står midt oppe i våre liv uten en allvitende forteller ved vår side – gjenkjenner ikke prøvelsen som prøvelse. Vi vet ikke. Nettopp derfor er det så viktig å holde fast på det vi allikevel vet.

Ti brudepiker visste hva som skulle skje og hva situasjonen ville kreve av dem. Fem av dem hadde også åndsnærverelse nok til å manøvrere seg i posisjon til å kunne gjøre det situasjonen ville kreve. For dem var det natten og søvnen som ble en prøvelse. For alle oss andre er det kanskje helt andre ting. Poenget er: de svarte med handling – tok lyktene og gikk ut i natten.

«Å vende seg bort fra det onde, det er forstand», siterte Job i sitt dikt (Job 28:28). Uten å forstå det, var han blitt skjøvet ut i noe som liknet et teaterstykke om rettferdighet og urettferdighet, om godhet og dårskap. Hvert ord ble veiet på gullvekt, av hans venner som var så nidkjære på Guds vegne, men

også av den himmelske riksadvokaten, Anklageren.

Så snublet altså Job over dette diktet, som må ha vært en god munnfull for ham: «Å frykte Herren, det er visdom, å vende seg bort fra det onde, det er forstand.» Å gripe visdommen med menneskelig skarpsinn er ikke viktig. Det er heller ikke mulig. Å gripe sjansen til å gjøre det jeg vet er godt – det er visdom.

KOLOSSERNE I

Ogher melder teksten fra Kolosserbrevet seg inn i koret. Som så ofte ellers i den paulinske litteraturen, er dybden i den refleksjonen knyttet til det paradoksale i at Guds Sønn fornedres og dør for at Gud skal opphøye ham til universets mål. Leseteksten leder opp mot den såkalte Kolosserbrevshymnen, også dette muligens en foreliggende hymne (eller kanskje en refleks av en måte å lage hymner på). Hymnen handler om Kristus som Guds bilde; i ham er alt blitt skapt, og alt holdt sammen.

I rammen av dagens tekster er det lett å se at Kolosserbrevets kosmiske Kristus kommer fra det stedet som gruvearbeiderne i Jobs bok ikke kunne finne – det stedet der visdommen har sin bolig, stedet der Gud sammenfatter alt i himmelen og på jorden, det synlige og usynlige, stedet der kosmos fortettes og får en form. Formen heter Kristus, og han dør på korset (Kol 1:20).

Og nå er også menigheten i Kolossai (for navneform, se NO 2011) innlemmet i denne kosmiske orden, eller som

Kolosserbrevet sier det: «Han har fridd oss ut av mørkets makt og ført oss over i sin elskede Sønns rike.» (Kol 1:13). Derfor kan de bære frukt i all god gjerning (v. 10). Igjen dette spennet mellom på den ene siden de ubegripelige kosmiske dimensjonene og på den andre siden denne jordnære godheten som gir form til det innerst i kosmos. Det er denne spenningen det handler om i dag, spenningen mellom skarpsindig kosmologi og hverdagslig godhet.

SKARPSINN – OG GODHET

Brudepikene skjønte nok ikke at de var med i en liknelse om himmelriket. De sørget bare for å være i posisjon til å gjøre det riktige – det situasjonen krevet. Job ville forstå livets og lidelsens irrganger, men kom aldri lenger enn til det helt hverdagslige: å vende seg bort fra ondskapen. Menigheten i Kolossai får se grunnvollen til kosmos i Guds tilgivelse. Den setter dem i stand til å gjøre det som er godt.

Selv er jeg nok mye nærmere den sannhetssøkende Job enn de pliktskyldige brudepikene. Ønsket om å begripe, ja: mestre, verden sitter dypt – antakelig hos flere enn meg. Om nødvendig firer jeg meg gjerne ned i tilværelsens gruveganger og henger og dingler litt i filosofiens rep mens jeg forsøker å legge hånd på livets mysterier. Det kaster lite av seg: Perspektivet blir litt trangt der nede i graven.

Men så, når jeg kommer tilbake til overflaten, er det ofte overraskende en-

kelt å vite hva situasjonen fordrer, hva som er godhet i et gitt tilfelle. Og søndagens sjokk er dette: der ser jeg det jeg trenger å se. Den kosmiske pulsen ligger åpen foran meg.

ALT DET JEG (IKKE) FORSTÅR

Den kjente amerikanske forfatteren og humoristen Mark Twain skal en gang ha sagt: «Folk flest er bekymret over de stedene i Skriften som de ikke forstår, men det som bekymrer meg mest, er alle de skriftstedene som jeg faktisk begriper.»

Dagens tekster kan inspirere oss til å gjøre en liten vri på Twains språkperle: Vi mennesker søker ofte visshet og fotfeste for vår menneskelighet ved

å strekke oss mot dybdene og yttergrensene av kosmos. Men hva som er godhet, ligger ofte åpent rett foran oss! Det er lett å forstå – og det er pulsen i kosmos. Godheten er ikonisk representert når Guds Sønn går i døden for sine søsken, og den er paradigmatisk til stede når vi møter et medmenneske med behov.

I Kristus fortettes veien fra skapelsen til nyskapelsen i godheten, oppofrelsen, tilgivelsen. Det gjør den også for de som vil følge Kristus i menigheten i Kolossai. Også for oss er pulsen i kosmos ubehagelig nær: «Å vende seg bort fra det onde, det er forstand.»

22. JULI

KIRKEN FØR '22. JULI' OG NY KIRKEORDNING

Arne Bakken
Pilegrimsprest i Hamar bispedømme
arne.bakken@kirken.no

NNK hadde i nr 4/2012 fokus på kirken etter 22. juli 2011. Det har blitt reflektert med rette mye over hvordan kirkens viktige plass i folket ble synliggjort i tiden etter dagen som vil bli stående som en av de aller mørkeste dager i vår historie. Allerede om morgenen den 23. juli satt det ungdommer og ventet på kirketrappene. De mange kirker ble som «pilegrimsmål» for mennesker med ordløs smerte, hvor de tente lys og la ned blomster, skrevne hilsener og bilder.

Jeg savner i kirken også en refleksjon over tiden før «22. juli». For går vi bare 20-25 år tilbake fantes ikke dette uttryksmangfoldet i og rundt kirkerommet. Vi må ikke glemme at det har vært en lang og kronglete vei fram til at det ble en allmenn vilje og forståelse for at kirker ble åpnet på den måten vi kjen-

ner i dag. Som Kari Veiteberg påpeker så skjedde ritualiseringen nedenfra i tiden etter 22. juli og hun påminner at «ritualisering, og her kan vi også seie liturgi, er handlinger situert i kroppen og dei har gyldigheit i seg sjølv». Det er «nedenfra», gjennom folk flest som ikke har kunnet holde tilbake behovet for å uttrykke seg med kroppen, at kirkene er blitt åpnet og de mange uttrykk har kommet til å ble alminnelige i de siste to-tre tiår. Ikke minst har åpne kirker i forbindelse med større og mindre katastrofer og ulykker nasjonalt og i lokalsamfunn medvirket til dette. Det som skjedde i tiden etter 22. juli var også det samme som skjedde i mange kirker i forbindelse med «die Wende» i politiske forhold i Øst- og Sentral-Europa, og ikke minst ved kong Olavs død 17. januar 1991 og den samtidige Gulf-krisen. Jeg var prest ved Nidarosdomen i disse årene og fulgte utviklingen på nært hold der. I januar-

dagene i 1991 hadde vi opptil 10 000 besøkende i døgnnet i Nidarosdomen hvor de kom for å tenne lys eller bare få være sammen i stillhet, ettertanke og bønn. Dette avfødte nye måter å uttrykke seg på i det hellige rom. Ritualer er byggesteiner der menneskers indre får et ytre uttrykk. Tilstrømningen til gudstjenester gjorde at vi i Nidarosdomen begynte med intinksjon under nattverden allerede i slutten av 1980-tallet, men med stor motstand av kirkens primas den gangen. Det var også på denne tiden menighetene begynte å anskaffe seg prosesjonskors, noe som har gitt en ny forståelse av gudstjenesten som kroppsliggjøring og ritualisering av livet.

I disse årene opplevde vi i Nidarosdomen at stadig flere og flere kom og kalte seg «pilegrimer». Det var slettes ikke noe kirkelig vedtak som la til rette for de første pilegrimsvandringene i nyere tid. De startet «nedenfra» gjennom mennesker som ville komme på egne premisser med sine liv til det hellige rom. Vi fikk snart lystenningssteder hvor pilegrimer og andre uten ord kunne tenne sine lys og steder der de kunne skrive ned sine bønner. Et av kapellene i Nidarosdomen ble «takkens rom» hvor mennesker la ned blomster, og vi laget vandregudstjenester i det hellige rom. Dette skjedde ikke uten kritikk. Dette var «alt for katolsk» fikk vi høre og det passet ikke inn i en luthersk kirke. Vi må heller ikke glemme at diskusjonen om lysglobenes plass i vår kirke måtte få et vedtak både i

Kirkemøtet og Bispemøtet i 1994/95 før de kunne få stå trygt i våre kirker. Menneskers naturlige behov for å uttrykke seg kroppslige i det hellige rom var under vedvarende diskusjon, og er det fortsatt kunne vi lese i Vårt Land i sommer. Da etterlyste en innsender den bibelske begrunnelsen for å bruke lystenning i forbindelse med gudstjenestens forbønn (VL 24. juli).

I 1997 – da den første pilegrimsveien mellom Oslo og Trondheim var ferdig merket og ble åpnet – var det slettes ikke alle landets biskoper som var villige å vandre som pilegrimer. Det skjedde først i 2008 da hele bispekollegiet kom som pilegrimer til Nidaros. Personlig fikk jeg som landets første pilegrimsprest i disse årene høre de utroligste ting om hvor uevangelisk det var med pilegrimsvandring og å bruke helligrommet på denne måten. En sa til meg: «Bakken, du skjønner dette er ikke noe for oss som har funnet vår vei». I etterkant ser vi at det er ikke tvil om at de første pilegrimene i nyere tid på en spesiell måte har vært med på å åpne kirkene og banet vei for en fornyet forståelse av at en kirke er et helligsted hvor alt i våre liv har sitt rom. Pilegrimsvandringen er en ritualisering av livet. Vandringen til et helligsted er en kategori til å reflektere livets mange relasjoner inn i det som skjer i gudstjenesten, i de kirkelige handlinger og i andre sammenhenger.

All ritualisering som kom «nedenfra» i kjølvannet av 22. juli var i prin-

sippet ikke noe nytt, men skjedde bare i et mye større omfang i hele landet, slik Lars Danbolt påpeker i nevnte nummer av NNN. Refleksjonene om hva som skjedde i tiden etter 22. juli skjer samtidig som vi har fokus på ny kirkeordning og på hvilke følger Grunnlovsendringen 21. mai 2012 vil få for folks opplevelse av tilhørighet til kirken. Utfra erfaringene fra prosessen fram til anerkjennelse av at kirker er blitt åpnet og folk kan få komme med sine liv på egne premisser, er jeg urolig. Når vi nå sammen skal finne fram til en ny kirkeordning og bevare og øke folks tilhørighet, er det betimelig, ut fra fjorårets erfaringer, å stille dette spørsmål: Hvor lenge vil kirken som helhet og de mange kirkerom rundt om i landet oppleves å være åpne rom hvor hele folket i alle aldre kjenner seg hjemme og kan helt spontant og udiskutabelt gå til når det ufattelige skjer?

Når jeg mener det er viktig ikke å glemme at det var en lang vei til at kirker ble åpnet, så er det fordi at vi som kirke må være våken slik at den ikke lukkes på ny. Dette kom ikke av seg selv, og vil ikke bli vedvarende om vi ikke arbeider aktivt for at det skal bestå. Og vi må spørre: Hva må til for at folket i landet skal kunne få oppleve at kirkene er åpne for dem om noe tilsvarende som det som skjedde 22. juli i fjor skulle skje i år 2023 eller 2032? Jeg har ikke alle svar på dette, men er sikker på at den framtidige kirke må være gjenkjennelig som den kirke folk har sin tilhørig-

het til. Jeg har de siste månedene møtt mange mennesker som er blitt skremt ikke minst fra kirkelederens språkbruk i kronikker og intervjuer i forbindelse med Grunnlovsendringen 21. mai. Kirkerådets direktør Jens Petter Johnsen har påpekt kirkens behov for «å bli mer herre i eget hus» (Vårt Land 30. mai då). Det er grunn til å spørre hvem er «herrefolket» og hvem har «eget hus» i denne forbindelse? Er det ikke grunn til å spørre om at det viktigste må være å arbeide for at folk opplever at de fortsatt «eier» sin lokale kirke hvor de har sin tilhørighet gjennom livets gang. «Herrer» er alle de som opplever at de hører til i «sitt eget hus» - nemlig sine lokale kirker og kirkegårder. «Tiden er inne til å overlate styringen til kirken selv (min utheving)», sa den samme direktør i kronikk (Aftenposten 15. mai d.å.). «Kirkens selv – hvem er det? Jeg kjenner meg ikke medregnet der», uttrykte en familiefar da han leste dette - selv om han er både døpt, konfirmert, viet og har døpt sine barn i sin lokale kirke. «Skal de ta kirken fra oss?» spurte familiefaren i en slags frykt.

Hvilken kirkeordning vil ivareta best alle døptes og hele folkets relasjon til den kirken de vil tilhøre selv om de bare kommer ved livets høytider? Livets høytider er dessuten ikke bare enkeltmenneskets egne høytider, men også de som rammer oss alle som lokalsamfunn og nasjon. Det har 22. juli vist oss.

I en folkekirke er relasjonen mellom kirken og den enkelte ikke «aktivitet»,

«virksomhet», eller «organisasjon», men tilhørighet. Tilhørighet i det rituelle fellesskap. Det norske folks forhold til folkekirken handler ikke først og fremst om trosgrad, men om tilhørighet. Ut av denne tilhørigheten vokser også tro, aktivitet og ansvar. Det er gjennom det rituelle fellesskapet og de relasjoner som bygges lokalt, at båndene mellom folk flest og kirken skapes. Folkekirken er ikke et meningsfellesskap, men snarere et fellesskap omkring det å være menneske. Et fellesskap om det vilkår at vi tross alt kun er mennesker, og i dette opplever vi ritualenes og helligrommets tilbakekomst i vår tid. Folk vil ikke lengere bare være tilskuere til ritualene, men krever å være delaktige. Man trenger ikke være profet for å

hevde at det også i fremtiden kommer mange nye uttrykk som ønskes på det hellige sted og som vil skape debatt.

I forbindelse med diskusjonen om kvinnelige prester på 1950-tallet, uttalte biskop Kristian Schjelderup at «kirkelig orden og tradisjon» aldri må «stå hindrende i veien for det som med livets egen rett bryter på». Jeg ønsker meg en kirke hvor vi sammen utvikler den spontane gode «magefølelse» for evangeliet som stadig «bryter seg på», heller enn at vi føler oss nødt til å gjøre angstfylte hodeøvelser før evangeliet slippes til. Evangeliet - som så ofte kommer til oss nettopp nedenfra og frigjør livet i oss og blant oss.

GUDSTJENESTENS STED OG KIRKELIGE HANDLINGER

Ola Beisvåg
Sogneprest i Grorud
ola.beisvag@oslo.kirken.no

I en e-post 11. mai i år om gudstjeneste på skaperverkets dag 2012, skriver kirkerådet til menighetene:

«Vi anbefaler en gudstjeneste ute i naturen: på kirkebakken, i skogen, på fjellet, ved stranden, ved isbreen, i parken, på torget – alt etter de lokale mulighetene. Alternativt kan gudstjenesten feires innendørs – der naturen bringes inn i kirkerommet.»

Samtidig har kirkens ledelse lenge innskjerpet at kirkelige handlinger skal skje i kirkerommet. Det er for eksempel strenge regler for vielse. Utenfor kirkerommet er en vielse bare tillatt på steder som er godkjent av biskopen. I Oslo er det blant annet noen av kirkeruinene. Det må søkes for hvert enkelt tilfelle, men godkjennelse er delegert til prostene. Det må også på forhånd innhentes tillatelser fra friluftsetaten, byantikvaren og grunneier! I en protokoll fra prostemøte i Oslo i 2004 er det også presisert: ”Det skal ut over dette ikke gis anledning til vigsel utenom kirkerom bortsett fra i tilfelle av sykdom som hindrer en eller begge brudefolkene i å komme til kirke.» Det er også presisert at «Sykdomsklausulen kan ikke anvendes for familie eller pårørende.»

Biskopene innskjerper også at «gravferd etter kirkens ordning er en kirkelig handling av gudstjenestelig karakter» og at den derfor fortrinnsvis bare bør skje i kirken.

Nøddåp kan i følge gudstjenesteboken, skje på sykehus eller i hjemmet, men etter en nøddåp skal «barnet bringes til kirken i forbindelse med en av de ordinære gudstjenester.»

Kirkerådet oppfordrer til gudstjenester ute i naturen, mens det er svært strenge regler for hvor det kan skje kirkelige handlinger, selv etter å ha innhentet tillatelse fra mange forskjellige instanser. Hvordan er det da med nattverd i en friluftsgudstjeneste? Eller hva med dåp? Når jeg spør kirkerådet om det, sier de at det må jeg spørre biskopen om!

Jeg har i et par år forsøkt å få biskopen til å si noe om dette, men ikke fått så mye svar. Derfor utfordrer jeg til debatt om dette temaet! Når det er så strenge regler for stedet for kirkelige handlinger, hvorfor kan vi da feire gudstjenester hvor som helst og det uten å søke noen om tillatelse? Et annet viktig spørsmål blir også: Hvis vi kan feire gudstjeneste hvor som helst, hvordan skal vi da forstå det teologiske innholdet i dette at vi vigslers et hus og et rom til kirkelig bruk?

RELIGIONSDIALOGENS VILKÅR I NORGE

Carsten Schuerhoff
Kapellan, Haugerud
carsten.schuerhoff@oslo.kirken.no

I perioden 28. - 30. august i år gikk den tredje nordiske religionsdialog-konferansen av stabelen i København. Konferansen samler med ett og et halvt års mellomrom kirkelig ansatte i Norden som arbeider med religionsdialog. Hovedandelen av konferansedeltagerne kommer fra Svenska kyrkan, Den danske folkekirke og Den norske kirke. Årets konferanse hadde som overskrift «Udfordringer og muligheter i det multikulturelle samfund». Konferansen ble avsluttet med en innledning fra hvert land under overskriften «Udfordringer og muligheter i det multikulturelle samfund fra de ulike nasjonale kontekster - erfaringer, visjoner og fremtidsperspektiver». Fra norsk side innledet Carsten Schuerhoff med dette bidraget:

Jeg har behov for å komme med to innledende bemerkninger.

For det første er det fint å få kunne komme med et blick fra og på Norge, men jeg er altså tysk. Jeg er innvandrers selv. Nå er det temmelig nøyaktig 13 år siden jeg ankom Norge, men jeg bærer med meg tysk opp-

vekst, jeg har studert både i Tyskland og i Oslo, har kontakt til fakultetet i Frankfurt, så det er nødvendigvis et fragmentert bilde av en som lever «på grensen» jeg kan gi dere.

For det andre: Jeg begynner å skrive dette fredag, 24. august. Jeg vandrer frem og tilbake mellom skrivebordet og TVen, for der leses dommen mot Anders Behring Breivik opp. Jeg skal gruble over utfordringer og muligheter i det multikulturelle samfund, mens jeg blir minnet på av dommeren at det finnes mennesker som anser multikulturalismen som et elitens prosjekt og at kirkens ledere tilregnes denne eliten.

Men hva ligger så av erfaring mellom min ankomst i Norge og min nåværende tilværelse som prest i Groruddalen, det stedet i Norge med høyest andel av migranter – både kristne og ikke-kristne? Noen datoer og hendelser har i løpet av disse årene satt seg på minnet:

26.1.2001: Benjamin Labaran Hermansen, 15 år gammel, blir drept. Mange snakker om Norges første rasistisk motiverte drap. Noen dager senere samler det seg 40 000 mennesker i Oslo som en protest mot drapet og for å markere samhold i byen. Hverken Benjamin Hermansen eller hans mor var medlemmer av kirken, men biskop Stålsett medvirket under gravferden

i Holmlia kirke. Biskopen begrunner dette med hensyn til samhold i lokalsamfunnet.

25.8.2010: Under overskriften «Drøm fra Disneyland» tar politikerne Kent Andersen og Christian Tybring-Gjedde (begge Fremskrittsparti) et oppgjør med Arbeiderpartiets innvandringspolitikk og de spør: «Hva var galt med norsk kultur, siden Arbeiderpartiet vil erstatte den med flerkultur? Som er rotløshet satt i system og vil rive vårt land i filler.»

16.12.2010: Hovednyhetssendingen, «Dagsrevyen» på NRK, kl. 19.00, begynner med et innslag om en planlagt lesning fra Koranen under en skolegudstjeneste i mitt prosti. Biskop Kvarme er i studioen og blir intervjuet, men han nevner ikke et ord om menighetens beliggenhet i Oslo øst. Han nevner ikke at dette ikke er en ny praksis. Han vektlegger vernet om det han mener er det kristne, det som er naturlig å gjøre eller ikke gjøre i en gudstjeneste.

22.7.2011: I dagene etter blir vi vitne til et folkehav av samhold og til rosetog.

29.7.2011: Et av ofrene etter 22. juli, en muslimsk kvinne på 19 år, blir gravlagt fra en kirke, hvor det holdes et kristent ritual. Dette glir så over i en muslimsk gravferd på gravstedet. På vei til graven og ved graven er presten og imamen sammen.

24.8.2012: Domsavsigelse. Lettelse overalt, rettsstaten har bestått sin prøve.

Dette er selvsagt ikke uttømmende, men min erfaring med Norge er en berg- og dalbane. Skjer det noe som mange responderer på, er kirken og dens ledere raskt på banen. Men glemselen sniker seg raskt inn og uten opinionens støtte skjer ingenting. Etter

mitt skjønn bør det kontinuerlige arbeidet mange i kirken driver verdsettes annerledes og brukes annerledes, for det er et arbeid til beste for samfunnet.

Thomas Hylland Eriksen og Anders Høgmoen betegner den delen av Norge hvor jeg jobber som «et lite stykke Anti-Norge». Drabantbyene med alle høyblokkene, bygget i rekordfart etter krigen, var her i Oslo øst et uttrykk for noe helt annerledes enn i resten av byen. Det var mange mennesker som flyttet inn fra hele landet over en kort periode, med fluktusjon, arbeiderklassepreg og sosiale problemer. Området fikk et dårlig rykte, og dette ryktet er blitt opprettholdt frem til i dag. Men gradvis har årsakene til ryktet skiftet litt karakter, i dag er det det etniske mangfoldet som er grunnen til det dårlige ryktet. Likefullt konstaterer Hylland Eriksen og Høgmoen at det dårlige ryktet i dag ikke har sin grunn i multikulturalismen, men i annerledesheten som preger området. I det urbane, i det at det ikke er fjell og sjø, gård og traktor, men motorvei og industri og høyblokker som ikke krever fire generasjoners botid før en blir en del av fellesskapet. Det er en viktig erkjennelse, for det gjør det mulig å anerkjenne at noe nytt har vokst frem de siste 50 - 60 årene. Og at prosessen ikke er avsluttet. Det lille stykke «Anti-Norge» kan faktisk vise vei til et nytt Norge som stadig flere deler av landet er i berøring med. Det er ihvertfall min visjon.

Jeg vil avslutningsvis nevne tre fremtidsrettede perspektiver som etter mitt skjønn er nødvendige skritt på veien mot visjonen – og disse vil kunne anvendes både i Oslos

bykontekst og på landsbygda hvor jeg har vært prest tidligere:

Det er nødvendig å styrke begrepet religionsmøte og skjelle det fra begrepet religionsdialog. Religionsdialog er ekspertenes sak, mens det som bør styrkes er religionsmøter, det som skjer på t-banen, i butikken, på dugnader, i skolegården, i menneskers møte med hverandre - og da også i forbindelse med religiøse ritualer.

Disse møtene, de stedene hvor mennesker ser hverandre, iakttar hverandre, er steder som må anerkjennes som kilde for etikk og med dette også for teologi. Det er ikke bare slik at etiske konsepter eller teologiske forestillinger simpelthen kan innføres i disse møtene utenfra, de oppstår i møtene og bør så ha innvirkning på samfunn, kirke og teologi.

Dette fører så til at begrepet «på grensen» styrkes. Religionsmøtene viser enda en gang det som gjelder: livet leves «på gren-

sen». Alt er skjørt, noe faller ned på den ene siden, noe på den andre siden. Det er helt umulig å trekke opp en grense og å bestemme seg på hvilken side en står. En må leve på grensen, til tider balanserende, til tider mer på den ene, til tider mer på den andre siden. Avgjørende er at samfunn, kirke og teologi makter å gjøre grensetilværelsen mulig. Med en slik erkjennelse vil det være mulig å utvikle kirken og menighetene i Groruddalen og resten av landet.

Litteratur:

- Eriksen, Thomas Hylland/Høgmoen, Anders, «Et lite stykke Anti-Norge», in: Samtiden 1 (2011), 29-38.
- Heimbrock, Hans-Günter/Wyller, Trygve [Hgg.], Den Anderen Wahrnehmen. Fallstudien und Theorien für respektvolles Handeln, Göttingen 2010.
- Tillich, Paul, Auf der Grenze. Aus dem Lebenswerk Paul Tillichs, Stuttgart 1962.